

Engelske fraselån i norsk

Gisle Andersen
Norges Handelshøyskole (NHH)

Artikkelen tar for seg engelske fraselån i norsk, dvs. leksikaliserte fraser som har norsk språkdrakt men som antas å være resultat av påvirkning fra engelsk. Fraselån er en side ved anglistimeforskningen som har blitt viet relativt lite oppmerksomhet, til tross for at de forekommer hyppig både i allmennspråket og i deler av fagspråket. Artikkelen tar for seg tidligere forskning og dokumenterer mangfoldet av engelske fraselån i norsk ved å vise til en rekke kategorier og eksempler på fraselån som alle er såpass etablerte at de brukes i skriftspråket. Videre diskuterer artikkelen to kasusstudier, nemlig de antatt indirekte lånene *elefant(en) i rommet* og *kan/kunne ikke bry meg mindre*. Ved å sammenlikne korpusdata i långiverspråket engelsk og mottakerspråket norsk og studere bruken av uttrykkene i historiske og kontemporære kilder, kan det slås fast på empirisk grunnlag om slike uttrykk faktisk er eksempler på fraselån eller ikke.

Nøkkelord: lånnord, importord, anglistimer, korpuslingvistikk, pragmatikk, fraseologi, diskursanalyse

1. Innledning

Det er velkjent at ordtilfanget i norsk er påvirket av engelsk som følge av språkkontakt. Tidligere studier har vist at engelsk er opphavet både til for lengst integrerte allmennord som *kjeks* og *film*, nyere og mer slangpregete ord som *døll* og *chille*, fagterminologi som *controller* og *due diligence* osv. (se bl.a. Graedler 1998; Johansson & Graedler 2002, 2005; Andersen 2014, Sunde 2019). Innen visse fagområder, som teknologi og finans, er påvirkningen fra engelsk spesielt stor (Johansson & Graedler 2002: 85ff). I likhet med leksikalske lån mer generelt, kan fraselån kategoriseres i formelt og funksjonelt ulike kategorier. Denne artikkelen har to siktemål. For det første vil jeg gi en oversikt over tidligere forskning på engelskbaserte fraselån i norsk og dokumentere mangfoldet av underkategorier. I avsnitt 2 viser jeg dette mangfoldet i form av

en taksonomi basert på tidligere internasjonal forskning, men med norske eksempler. På samme måte som for lånord generelt kan vi skille mellom direkte lån, hybrider og indirekte lån/oversettelseslån på grunnlag av ordets form, dvs. orddanningsmaterialet som den lånte frasen består av. Dessuten kan fraselån klassifiseres utfra frasens funksjon, for eksempel om det er et partikkelverb (*føkke opp*), tekstorganiserende uttrykk (*når det kommer til*), ordtak (*when in Rome, do as the Romans*) eller liknende (Granger & Paquot 2008; detaljer i avsnitt 2). For det andre vil jeg fokusere spesielt på et par indirekte fraselån. Jeg har valgt å prioritere disse av to grunner. De representerer en type lån som vekker interesse og debatt i samfunnet (Andersen 2019; Statsspråk 2019). Dessuten er indirekte fraselån empirisk interessante fordi de på sett og vis er skjulte og fordi det kan være vanskelig å slå tydelig fast at et uttrykk har sitt opphav i engelsk (Sandved 2007; Høiner 2018; Andersen 2019). Av den grunn vil jeg vise en metode som vi kan bruke for å empirisk undersøke om slike uttrykk faktisk er eksempler på fraselån. Denne kalles kontrastiv-diakronisk korpusmetode og er forklart i avsnitt 3. Deretter, i avsnitt 4, tar jeg for meg to kasusstudier, nemlig uttrykkene *elefant(en) i rommet* og *kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre*. Felles for disse uttrykkene er at det påstås at de har sitt opphav i engelsk. Metoden jeg foreslår, vil kunne styrke eller avkrefte teorien om at et indirekte fraselån har funnet sted. Dette gjøres ved å studere bruken av uttrykkene i nåtidige og historiske kilder og sammenlikne diakrone korpusdata i det antatte långiverspråket engelsk og mottakerspråket norsk. Til sist i artikkelen gis noen avsluttende betraktninger (avsnitt 5).

2.1 Tidligere studier av fraselån i norsk

En lang rekke studier dokumenterer engelskens påvirkning på andre språk, særlig i europeiske språk. Anglisismeforskningen har vært godt koordinert internasjonalt, og resultatene av arbeidet omfatter en felles-europeisk anglisismeordbok (Görlach 2001), en rekke sampublikasjoner (bl.a. Fischer & Pułaczewska 2008; Furiassi et al. 2012; Furiassi & Gottlieb 2015; Pulcini et al. 2012) og et nylig etablert forskernettverk (GLAD – Global Anglicism Database network; www.gladnetork.org). De siste ti årene har anglisismeforskningen tatt det som kan kalles «en sosiopragmatisk dreining», og termen «pragmatiske lån» har blant annet vært brukt om produkter av språkkontakt på diskursnivå. Dette innebærer relativt mindre fokus på å dokumentere ordtilfang i seg selv, og økt fokus på sosiale og kontekstuelle faktorer som styrer språkbrukernes valg mellom en anglisisme og et hjemlig alternativ. Denne forskningen har blant annet dokumentert at mange lån ikke er styrt av

behovet for en term som betegner et nytt begrep, men er motivert av prestisje, faglig tilhørighet, ønsket om å være kreativ og nyskapende, osv. (bl.a. Onysko & Winter-Froemel 2011; Terkourafi 2011; Andersen 2014; Andersen et al. 2017; Peterson 2008, 2017; Peterson & Beers Fägersten 2018; Zenner et al. 2014; Zenner et al. 2018). Flere studier innenfor dette feltet har tatt for seg ord og fraser¹ som bidrar til ytringers pragmatiske innhold, slik som diskursmarkører, høflighetsfraser og intereksjoner. Videre har forskerne vært opptatt av å undersøke den dynamikken som oppstår når språkbrukerne som følge av et språklig lån har to synonyme ord eller termer å velge blant, i stedet for ett, som var tilfelle før lånet fant sted. En annen gjennomgående tendens ved nyere anglistemeforskning er en utvidelse av studieobjektet fra enkeltord til lengre fraser og leksikaliserte uttrykk, som altså er det denne artikkelen dreier seg om.

De tidligste arbeidene som dokumenterer engelskens påvirkning på norsk opererer ikke med fraselån som egen kategori, men eksempler på dette finnes sporadisk bl.a. hos Haugen (1953/1969: 75f) i form av hybride fraseverb som *mæka ei living* (*make a living*) og *rønna for offis* (*run for office*). Adverbialer som *ætål* (*at all*) og *kårs* (*of course*) er beskrevet som vanlige blant norskamerikanere (Haugen (1953/1969: 91). Imidlertid har Haugen (1950: 214) en kort omtale av «phrasal loans» i forbindelse med eksemplet *leggja av*, etter engelsk *lay off*.

Fra nyere tid står arbeidene til Anne-Line Graedler og Stig Johansson og i en særstilling for deres systematiske korpusbaserte metode og omfattende beskrivelse av engelskens rolle i det norske språksamfunnet (Graedler & Johansson 1997; Graedler 1998; Johansson 2002; Johansson & Graedler 2002, 2005). Anglistemordboka opererer med «FRASE» som egen leksikalsk kategori (Graedler & Johansson 1997: 24) og ca. 460 av ordbokens oppslag har slik oppføring, herunder *big deal* (s.st.: 22) *same shit, new rapping* (s.st.: 463), *yo man* (s.st.: 464) osv. Dette viser at fraselån forekommer ganske hyppig i allmennspråket (se også Johansson 2002; Johansson & Graedler 2005). Johansson & Graedler (2002: 22) omtaler 24 slike lån fra engelsk, herunder *back in business, no comment* og *kill somebody's darlings*. Dessuten har Graedler (1998: 87ff.) er avsnitt om verbfraser, og nevner bl.a. *starte fra scratch, ta det easy* og *rocke og rolle*. I hennes ellers så grundige og omfattende monografi nevnes fraselån nokså sporadisk, og hun observerer substantiv- og adjektivfraser, idiommer og ordtak (f.eks. Graedler 1998: 337).

¹ Merk at «frase» er brukt i den fraseologiske betydningen «fast uttrykk, språklig vending» og ikke i den mer generelle (grammatiske) betydningen «ordgruppe».

I sin doktoravhandling observerer Sunde (2018, 2019) at fraselån er en side ved anglistemeforskningen som har blitt viet relativt lite oppmerksomhet (Sunde 2018: 71). Hun skiller mellom to hovedkategorier av fraselån, nemlig *phrasal* og *clausal phrasemes*. Førstnevnte kategori deles ytterligere inn i VP (*paye off*), PP (*down to earth*), NP (*worst case scenario*) og AdvP (*still going strong*). Kategorien *clausal phrasemes* omfatter syntaktisk frittstående fraselån med talehandlingsfunksjoner og diskursorganiserende funksjoner, slik som *shit happens*, *no problem*, *what's up* og *in your face* (Sunde 2018: 94ff). Videre viser hun at fraselån også lar seg kategorisere i henhold til de formbaserte kategoriene direkte, indirekte og hybrid.

I en masteroppgave tar Høiner (2018) for seg et sett av indirekte betydningslån og fraselån. Han observerer at slike former vekker interesse i samfunnet og til dels sterke følelser hos en del språkbrukere (Høiner 2018: 3). Høiner beskriver de fraseologiske oversettelseslånene *gjøre en forskjell*, *når det kommer til*, *stå opp for/mot*, foruten betydningslånene *adressere* (f.eks. et problem) og *feile* (f.eks. som i *å feile miserabelt*). Høiners arbeid er viktig i denne sammenhengen, både fordi han bruker en liknende korpusbasert metode som denne forfatteren og fordi hans arbeid gir uttrykk for samme bekymring for mulige feilslutninger om hvorvidt et uttrykk faktisk har engelsk opphav.² Han konkluderer med at «[d]en forutinntatte forestillingen om at noe må være et lån fra engelsk, basert på synkrone forhold, som tverrlingvistisk likhet i form, innhold og funksjon, viser seg å ikke holde som argument alene» (Høiner 2018: 110). Hans korpusdata viser at flere av hans fraseologiske studieobjekter har eldre belegg enn det som var ventet; for eksempel går bruken av *når det kommer til* som emnediskursmarkør (tilsvarende *når det gjelder*) helt tilbake til 1666. Kun fire av de vurderte formene kan anses som nyere anglistemer. Når det gjelder *feile*, kan han ikke slå fast at det er en anglistem.

Høiners arbeid er i stor grad basert på den korpusbaserte forskningsmetoden introdusert av Andersen (2019, 2020b), kalt kontrastiv-diakronisk korpusmetode. Denne vil bli illustrert her gjennom to kasusstudier i avsnitt 3. Metoden går i korte trekk ut på å undersøke og sammenlikne bruken av et bestemt uttrykk i ulike språkressurser på tvers av det som antas å være långiverspråket og mottakerspråket. Ressursene som brukes til dette er historiske og nåtidige korpus eller tekstarkiver og store dokumentasjonsordbøker. Hensikten med dette er å forsøke å styrke eller eventuelt avkrefte teorien om at frasene er

² Denne usikkerheten gjenspeiles i tittelen på Høiners (2018) masteroppgave: «Norsk utpå men engelsk inni?».

engelske oversettingslån i norsk. Gjennom flere arbeid har Andersen (2019, 2020a, 2020b, 2020c) dokumentert at et uttrykk som *gratis lunsj* og *i et nøtteskall* klart er å anse som et indirekte fraselån fra engelsk, mens idiomet *å gjøre en forskjell* bare delvis kan betraktes som engelskpåvirket og diskursmarkøren *tingen er at* ikke kan sies å være lånt fra engelsk (Andersen 2019, 2020b). Samlet sett viser Andersens forskning at det er risiko for det som kalles «anglismeillusjonen»³ (*the anglicism illusion*; Andersen 2019, 2020b) ved beskrivelser av enkelte uttrykk, altså feilaktige slutninger om at engelsk er opphavet til et uttrykk i norsk. Den tverrspråklige parallelliteten som utgjøres av et par som *when it comes to/når det kommer til* er ikke i seg selv en tilstrekkelig forutsetning for å slå fast at et lån fra engelsk til norsk har funnet sted. Man kan ikke utelukke andre forklaringer, for eksempel at uttrykket har utviklet seg parallelt i de to språkene, eller at det er del av en nedarvet fraseologi med et felles språkhistorisk opphav. Det trengs derfor empiriske studier av historiske språkdata for å belyse om et flerordsuttrykk er et fraselån eller ikke.

Språkrådet arbeider kontinuerlig med å normere skrivemåte og bøyning av nyere ord fra engelsk og å foreslå avløserord som kan være egnet som erstatning for anglismer (Sandøy 1997; Språkrådet 2015). I noen grad har rådet, gjennom publikasjoner som *Språknytt* og *Statsspråk*, også vært opptatt av fraselån og hvordan de bør håndteres. Blant annet skrives det i 2019-utgaven av Språkrådets normerende organ *Statsspråk* at «Ukritisk bruk av importerte engelske uttrykk irriterer mange. Her tar vi opp noen av de mest frustrerende frasene» (Statsspråk 2019: 3). I artikkelen omtales blant annet frasene *når det kommer til, på daglig basis* og *gjøre en forskjell* og det foreslås norske avløserord. Det gjøres et poeng av at disse er en form for skjult påvirkning fra engelsk. Et annet viktig bidrag i normeringssammenheng er Sandveds (2007) artikkel «Engelske lånord som leksikografisk problem». Han stiller spørsmål ved Språkrådets praksis om å foreslå og fremme avløserord som viser seg å være «et slag i luften» (Sandved 2007: 7), slik som *PD* (personlig datamaskin) som erstatning for anglismen *PC*. Et enda viktigere moment i denne sammenhengen er at Sandved (2007: 9ff) påpeker det problematiske ved å bestemme om uttrykk som *organisert kriminalitet* eller *å bli tatt med buksene nede* er lån fra engelsk. Han fremhever at to så nært beslektede språk som norsk og engelsk danner sammensatte ord og fraser på samme måte. Ingen vil, for eksempel,

³ Uttrykket er inspirert av Arnold Zwickys «recency illusion» (Zwicky 2005a, 2005b) – antakelsen om at et språktrekk må være nytt fordi jeg ikke har hørt det før, og «frequency illusion» (Zwicky 2005a, 2005b) – antakelsen om at et språktrekk må være spesielt hyppig fordi jeg synes å høre det «hele tiden».

hevde at norsk *juletre* er et lån fra engelsk *Christmas tree*, selv om de har nøyaktig samme struktur og betydning (Sandved 2007: 9). Dermed kan parallell utvikling i de to språkene være en vel så plausibel forklaring i mange tilfeller. Et annet poeng er at, hvis et språktrekk er så gammelt i norsk at det oppstod før engelsk fikk noen særlig innflytelse på norsk, så er det heller ikke grunn til å «klandre» engelsk for dets opphav:

Hvis et ord eller uttrykk er eldre i norsk enn det tilsvarende i engelsk, er det liten grunn til å betrakte det norske som lån. Og ganske spesielt hvis ordet eller uttrykket er så gammelt at det er registrert før engelsk begynte å spille noen rolle som verdensspråk, la oss si før ca. 1870. (Sandved 2007: 9)

Sandved (2007) foreslår altså 1870 som et mulig tidsskille for når engelsk begynte å sette sitt preg på norsk. På et slikt grunnlag fastslår han at *Melkeveien* ikke er et lån fra engelsk *The Milky Way* (opphavet er latin), mens både *blomsterbarn*, *datert* i betydningen ‘avleggs, akterutseilt’ og *være familiær med alle* er anglisismer, og *hvit elefant* og *være i boks* sannsynligvis er det. Et liknende resonnement ligger til grunn for denne forfatterens insistering på bruk av empirisk korpusmetode og historiske data som grunnlag for å kartlegge bruk i tidligere perioder. Det faktum at de indirekte fraselånene utelukkende består av norske ord gjør dem spesielt interessante sett fra et forskningsståsted. Det kan nemlig være vanskelig å dokumentere at et uttrykk har oppstått i norsk etter en engelsk modell som følge av språkkontakt, slik det blir hevdet. Forskningsmetoden foreslått i avsnitt 3 og demonstrert i avsnitt 4 tar sikte på å skaffe til veie dokumentasjon som kan belyse frasenes oppgav. Som antydnet over, vekker indirekte fraselån i norsk interesse og irritasjon blant mange (Sandved 2007, Høiner 2018, Andersen 2019, 2020b). Selv om dette også gjelder for anglisismer generelt, er det grunn til å tro at de indirekte fraselånene er mindre bevisste enn direkte lån, slik både Gottlieb (2012: 175ff) og Sunde (2018: 72) hevder. Mye tyder på at tilfanget av slike fraser er i vekst i europeiske språk.

2. Klassifikasjon av fraselån (Gries 2008; Fielder 2017; Andersen 2019, 2020b)

Fraseologiske uttrykk har i noen tiår vært gjenstand for vitenskapelige studier, og forskere har foreslått ulike måter å klassifisere dem på. I sitt bidrag til en antologi om fraseologi definerer Gries (2008) dette studieobjektet som en kon-

vensjonalisert assosiasjon mellom en form og en betydning/funksjon som har følgende egenskaper:

- ≡ det har en polyleksemisk struktur, dvs. det består av flere enn et ord
- ≡ det er idiomatisk, dvs. det har en ikke-prediktabel betydning (en betydning som ikke lar seg utlede av uttrykkets enkeltdeler)
- ≡ det er leksikalisert, dvs. det utgjør en fast leksikalsk enhet og er ikke produktivt satt sammen der og da av språkbrukeren
- ≡ det er syntaktisk og semantisk stabilt, men kan åpne for variabilitet i noen av dets komponenter
- ≡ det forekommer hyppig nok til å ha festet seg i brukerens språkssystem som et fast uttrykk (etter Gries 2008: 13f [min oversettelse]; se også Fiedler 2017: 90).

Felles for fraseologiske uttrykk – også kalt fraserer⁴ – er altså at de utgjøres av faste forbindelser mellom to eller flere ord. Dette omfatter både fraser som tillater og ikke tillater variasjon i ett eller flere av leddene, slik som henholdsvis *hummer og kanari* (jf. *?kanari og hummer*) og *til krampa/krampen tar deg*. Det er notorisk vanskelig å fastslå når en ordforbindelse er sterk eller hyppig nok til å anses som «fast», ettersom nye uttrykk dannes kontinuerlig i språket i likhet med sammensetninger og andre nyord. Tenk, for eksempel på uttrykket *det grønne skiftet*, som er mye omtalt i vår tid. På ett tidspunkt må dette ha vært en kreativ formulering som ble produktivt satt sammen av en språkbruker i en gitt kontekst, men uttrykket er for lengst blitt konvensjonalisert og en del av vårt felles fraseologiske ordtilfang.⁵ Å fastslå nøyaktig når dette fant sted er en umulig oppgave. Etter hvert vil imidlertid dette ordtilfanget bli dokumentert i ordbøker ved oppføring som fraser under et av oppslagsordene som frasen består av. Imidlertid kan ikke ordbokoppføring i seg selv betraktes som verken en nødvendig eller tilstrekkelig betingelse for å anse noe som et leksikalisert uttrykk, fordi hva som fanges opp av ordbokredaktører kan være nokså tilfeldig og er i mange tilfeller et praktisk ressursprospørsmål.

⁴ Termen *fraserer* er åpenbart modellert etter *fonem*, *morfem* og *leksem*. Det er en mer presis betegnelse for dette enn «frase», da den refererer til et fast/leksikalisert uttrykk, mens sistnevnte også kan brukes om en syntaktisk struktur med flere ord (f.eks. *røde gardiner*) som ikke nødvendigvis er et fraserer.

⁵ I en slik grad at den leksikaliserte frasen ble kåret til årets nyord i 2015; jf. <https://www.aftenposten.no/kultur/i/rdrA/det-groenne-skiftet-er-aarets-nyord>

En undergruppe av et språks fraseologiske inventar består altså av lånte fraser. På samme måte som hvorvidt noe er et fraseologisk uttrykk kan være vanskelig å fastslå, kan det også være vanskelig å dokumentere hva som er et fast uttrykk med opphav i et annet språk og hva som er et resultat av mer tilfeldig kodeveksling. Det er ikke uvanlig at språkbrukere spontant veksler til engelsk i både tale og skrift. I korpusbasert forskning er det derfor vanlig å vurdere bruksfrekvens og dispersjon⁶ for å belyse et uttrykks status. Et ord eller en frase må være brukt gjentatte ganger med samme betydning og funksjon og på tvers av ulike deler av et korpus for at vi skal kunne hevde at et permanent lån har funnet sted. Ordsekvenser som anses som fraselån i denne artikkelen er alle å finne i Norsk aviskorpus (heretter NAK; se Andersen & Hofland 2012) og er brukt av ulike forfattere på tvers av avisene som utgjør korpuset. Jeg ser altså bort fra eventuelle kandidater som forekommer i sitater eller som bærer preg av tilfeldig kodeveksling.

Som nevnt i avsnitt 1, kan man i lånordsammenheng skille mellom formelt ulike typer basert på om orddanningsmaterialet er hentet fra engelsk eller norsk, og fraselån kan dessuten klassifiseres i henhold til grammatisk funksjon eller diskursfunksjon. I det følgende vil jeg sammenholde disse måtene å klassifisere fraselån på for å vise bredden av fraseologiske uttrykk som kan sies å være lånt fra engelsk.

Tabell 1 er basert på Fiedler's (2017) formelle klassifikasjon og har med de samme eksemplene på fraselån fra engelsk som hun finner i tysk. Korpusdataene viser at disse også forekommer i norsk.

Mens direkte fraselån i sin helhet består av engelske ord som utgjør en fast ordforbindelse, slik som *meet and greet*, er hybrider kombinasjoner av minst ett norsk ord og minst ett lånt ord, som henholdsvis *sette* og *deadline*. Indirekte fraselån er oversettelseslån av et fast uttrykk, slik som *å adressere et problem*.⁷ I adaptasjonen av slike uttrykk kan språkbrukerne utvise betydelig kreativitet, og det kan være temmelig stor avstand mellom en original og en oversettelse. Et godt eksempel på det er uttrykket *trick or treat*, som har blitt til *knask eller knep* på norsk. Her har man i valget av leksemer i disjunksjonen tatt hensyn til både rytme og alliterasjon. Valget av to enstavingsord med samme konsonantgruppe i framlyd gjør dette til et like slagferdig uttrykk som originalen, i tillegg til at betydningen er bevart. Den endrete rekkefølgen av de oversatte substanti-

⁶ Det at en form brukes på tvers av ulike deler av et korpus, dvs. i ulike tekstkategorier, av ulike forfattere, i ulike medier, osv.

⁷ Disse er også kalt morfosyntaktiske kalker (Høiner 2018 etter Gottlieb 2012) eller flerordskalkeringer/fraseologiske kalkeringer (Sunde 2019).

Tabell 1: Fiedler's (2017) formelle klassifikasjon av fraselån med norske eksempler

Kategori	Fraselån	Eksempel fra korpus
Direkte fraselån	meet and greet	Personen med det høyeste budet vil ikke bare sikre seg konsertbilletter, men også en meet and greet med den canadiske superstjernen. (NAK/DB/2012-10-19)
	blind date	Tiger møtte advokatstudenten på en blind date . (NAK/DB/2000-08-13)
Hybrider	å sette (en) deadline	Til slutt måtte vi bare sette en deadline og få gang på det. (NAK/AA/2015-08-20)
	å ha noe/være/ligge i pipeline	På Oslo Børs ligger det nå åtte selskaper i pipeline for børsnotering. (NAK/AP/2005-10-24)
Indirekte fraselån	x er ikke rakettvitenskap	Å bli mobilspiller er heller ikke rakettvitenskap . (NAK/DB/2013-04-03)
	å adressere et problem	Vi håper vi kan adressere de samme problemene i Norge som vi har gjort i Sverige (NAK/DN/2002-01-09)

vene (*trick* = «knep») og *treat* = «knask») kan muligens også forklares utfra språkets poetiske funksjon (Jakobson 1960), fordi ordet med lang vokal kommer sist og dermed tilfører prosodisk tyngde til siste ledd i både den engelske og norske varianten. Med andre ord trenger et oversettelseslån ikke innebære en ord-for-ord-oversettelse, men kan resultere i et fraseologisk produkt som står nokså langt fra originalen siden de to uttrykkene har utviklet seg ulikt i långiver- og mottakerspråket. Det er med andre ord ikke et krav at uttrykkene skal ha nøyaktig samme form som i långiverspråket for at det kan kategoriseres som et lån.

De belgiske forskerne Granger og Paquot (2008) foreslår en generell klassifikasjon av fraser – altså ikke knyttet til lånord – som fremkommer i en induktiv analyse av empiriske korpusdata fra engelsk. De skiller mellom referensielle fraser, som bidrar til ytringers referensielle innhold, tekstuelle fraser, som har hovedsakelig en tekstsammenbindende diskursfunksjon, og kommunikative fraser, som er diskurs-pragmatiske i sin natur og omfatter ulike språklige uttrykk for høflighet, talehandlinger, talerens holdning, m.m. Tabell 2 (neste side) viser korpuseksempler på engelske fraselån i de ulike funksjonelle kategorier som Granger og Paquot (2008) opererer med.

Tabellen viser at Granger og Paquots (2008) klassifikasjon er egnet for å beskrive fraselån fra engelsk til norsk. Merk at to av kategoriene faller utenfor det jeg har definert som anglismer. Dette gjelder selvsagt den siste kategori-

Tabell 2: Granger og Paquots (2008: 43f) funksjonelle klassifikasjon med eksempler på engelske fraselån i norsk⁸

Klasse	Kategori	Karakteristika (Granger og Paquot (2008: 43f))	Eksempler på fraselån	Korpuseksempel	Frek. NAK
Referensielle fraser	Leksikalske kollokasjoner	foretrukne syntagmatiske relasjoner mellom leksemer	<i>gratis lunsj big bang</i>	Aksjemarkedet byr ikke på noen gratis lunsj. (NAK DN 2003-03-29)	424 195
	Idiomer	faste uttrykk med et verb som kjerne, ikke semantisk komposisjonell	<i>å gå den ekstra milen</i>	Vi ønsker å gå den ekstra milen for våre gjester. (NAK AP 2007-03-29)	14
	Irreversible to- og treords-kombinasjoner	faste ordforbindelser bundet sammen med <i>and/or (og/eller)</i>	<i>bed and breakfast knask eller knep</i>	Stedet er egentlig bed and breakfast, men er du heldig, lager vertinnen Annette et måltid mat til deg. (NAK DB 2014-08-23)	54 305
	Similer	stereotypiserte sammenlikninger	<i>sprek som ei fele</i>	-	-
	Sammen-setninger	to eller flere leksemer med uavhengig status som enkeltord	<i>kirsebærplukking</i>	- Regjeringen kan ikke drive kirsebærplukking fra programmet til Venstre. (NAK AP 2014-06-17)	10
	Partikkelverb	kombinasjoner av verb og partikkel	<i>frike ut work out</i>	- Jeg håper de ikke friker helt ut, men det kommer sikkert noe kreativt fra dem. (NAK AA 2004-09-21)	178 1
	Grammatiske kollokasjoner	faste kombinasjoner av leksikalsk og grammatisk ord, typisk V/N/adj. + prep.	<i>(kaffe) to go for en (kaffe)</i>	Tilsett en dobbel cortado to go, og du har en knallstart på dagen (NAK DA 2007-06-28)	15 76
Tekstuelle fraser	Flerords-preposisjoner	grammatikaliserte kombinasjoner av prep. + N/adv./adj. + prep.	-	-	-
	Flerords-konjunksjoner	grammatiske kombinasjoner som fungerer som konjunksjon	-	-	-
	Setningsadverb	ulike fraser med adverbfunksjon	<i>by the way</i>	30. desember! Som by the way er et håpløst tidspunkt. (NAK AA 2005-12-30)	21
	Tekst-organiserende uttrykk	konvensjonelle samforekomster med tekstorganiserende funksjon, vanligvis subjekt + verb	<i>når det kommer til</i>	Og når det kommer til etnisk rensing, har ikke Tudjman stått tilbake for Milosevic. (NAK AP 1999-04-25)	10490

⁸ Mine oversettelser/omskrivninger av forfatterens terminologi og definisjoner. Frekvensen i høyre kolonne gjelder de eksemplifiserte fraselånene i midtre kolonne.

Kommunikative frasermer	Talehandlings-formularer	faste uttrykk med diskurs-pragmatisk funksjon, hilser osv.	<i>thank you</i> <i>love you</i>	- OK, gutta! Thank you!! brølte treneren. (NAK VG 2001-10-14)	30 15
	Uttrykk for talers holdning	faste uttrykk som signaliserer talers holdning	<i>for X's sake</i> <i>holy X</i> <i>get over it</i> <i>OMG</i>	- Man får ikke snudd utviklingen, så «get over it», og skriv en ny og bedre hit i stedet, sier Ina Wroldsen. (NAK AP 2015-03-26)	7 121 13 146
	Ordtak og ordtaks-fragmenter	faste uttrykk som ved overført betydning uttrykker generelle ideer og forhold (metafor, metonymi)	<i>When in Rome, do as the Romans</i>	Men vi ønsker ikke å fordømme han: Det er vel sånn at "when in Rome, do as the Romans". (NAK DB 1998-11-25)	37
	Etablerte sannheter	ikke-metaforiske uttrykk i form av hele setninger som uttrykker tautologier/aldri kan være usanne	<i>Shit happens.</i> <i>YOLO</i>	Noen har gått ut på den utrygge isen på Nordåsvatnet for å gi en beskjed. «YOLO»: «Du lever bare én gang» har noen skrevet på Nordåsvatnet. (NAK BT 2013-01-24)	65 9
	Slagord	korte, direkte fraser som er vanlige i politikk og markedsføring	<i>Coke is it</i>	Coke is it. Cola-reklamene var alltid de gjeveste. Som 12-åring elsket jeg dem dypt og inderlig. (NAK DA 2014-02-15)	2
	Idiomatiske setninger	(oppført, men ikke eksplisitt definert/ diskutert av forfatterne)	<i>What's in it for me?</i> <i>See you in court.</i>	Fokuset på egen økonomi, eller «what's in it for me»-tankegangen, legger ikke noe godt grunnlag for verdiskaping (NAK DN 2006-11-16)	39 9
	Sitater	(oppført, men ikke eksplisitt definert/ diskutert av forfatterne)	<i>We shall never surrender.</i>	Konsertintrom med Winston Churchills avsluttende ord «we shall never surrender» har åpenbart mer enn en patriotisk vør. (NAK DB 2008-07-23)	1

en, sitater, selv om sitater i visse tilfeller kan bli konvensjonalisert og løsrivet fra siteringskonteksten, slik som Shakespeares *something is rotten (in the state of Denmark)* (Gottlieb 2004: 47). Dessuten må fraser brukt som slagord i politikk og markedsføring kunne sies å være sitatpreget, slik som *Coke is it* (Johansson & Graedler 2002:103, 2005: 195).

Det viser seg ellers at lånte uttrykk fra engelsk forekommer i de fleste av kategoriene. Blant referensielle frasermer finner vi leksikalske kollokasjoner, dvs. faste samforekomster av ord. Eksempler på dette er *gratis lunsj*, som Andersen (2020b) har bekreftet er et lån fra engelsk. At det er et fast uttrykk er klart utfra at tenkelige alternative varianter som *kostnadsfri lunsj* eller *gratis*

formiddagsmat ikke er leksikalisert på samme måte. Andre kategorier er idiommer, som Granger og Paquot definerer som faste uttrykk med et verb som kjerne («phrasemes that are constructed around a verbal nucleus» Granger og Paquot 2008: 43), f.eks. *å gå den ekstra milen*. Blant de mer selvforklarende kategoriene finner vi irreversible kombinasjoner som *bed and breakfast* og partikkelverb som *frike ut*. Det kan også hevdes at enkelte grammatiske kollokasjoner, dvs. kombinasjoner av et leksikalsk og et grammatisk ord, er resultat av lån fra engelsk. Eksempler her er uttrykket *to go*, som brukes ved kjøp av mat eller drikke som ikke skal konsumeres på stedet hvor det ble kjøpt (Fiedler 2017). Vi kan også hevde at den tiltakende bruken av preposisjonen *for*, i stedet for *på*, i uttrykk som *å invitere noen hjem for (på) en kaffe*, er et indirekte resultat av engelskpåvirkning, slik Gottlieb (2004: 46) mener er tilfelle for dansk. Én kategori må anses som marginal. Jeg har ikke funnet autentiske eksempler på fraselån innen kategorien *similer* (uttrykk som *fit as a fiddle*), selv om *sprek som ei fele* fremkom som et tilsynelatende konstruert ordbokeeksempel etter et internettsøk.

Blant de engelskbaserte tekstuelle frasemene i norsk finner vi setningsadverb som *by the way* og diskursmarkører som *når det kommer til*, som brukes som emnediskursmarkør i betydningen «når det gjelder» (Høiner 2018). Det er interessant å merke seg at to typer av tekstuelle fraser ikke synes å være lånt fra engelsk. Dette gjelder flerordspreposisjoner og flerordskonjunksjoner. Slike har vi i rikt monn i norsk, i form av preposisjoner som *ved siden av* og *i forhold til* og konjunksjoner som *så fremt, så vel ... som og med mindre* (Faarlund et al. 416f, 1035, 1116). At jeg ikke fant eksempler på lån her, rimer godt med tidligere funn innen kontaktlingvistikk som har vist at leksikalske ord er mye oftere gjenstand for språklige lån enn grammatiske ord, som er plassert lenger ned i innlånshierarkiet (Haugen 1950: 223ff; Weinreich 1953: 50ff).

De kommunikative frasemene utgjør en rikholdig klasse og eksemplifiserer det som i forskningslitteraturen er beskrevet som pragmatiske lån (Andersen 2014; se avsnitt 1). Denne klassen omfatter talehandlingsformularer som *thank you* og avskjedsmarkørene *see you* og *love you* (Gottlieb 2004: 46). Videre finnes en lang rekke lånte holdningsmarkører, eksempelvis *get over it*, som uttrykker talerens holdning om at lytteren må akseptere et uunngåelig faktum som er eksplisitt beskrevet i den foregående diskursen (se eksemplet i tabell 2). Banneord og andre utrop er særlig produktive innen denne kategorien, slik som *holy shit, fuck you, OMG*, osv. (Beers Fägersten 2017; Beers Fägersten & Stapleton 2018). Det finnes også eksempler på ordtak som er lånt fra engelsk,

slik som *When in Rome, do as the Romans, the sky is the limit* (Fiedler 2017) eller *something is rotten* (Gottlieb 2004). Kategorien etablerte sannheter («commonplaces») angir ikke-metaforiske uttrykk for tautologiske sannheter. Et eksempel på lån fra engelsk her er *shit happens*, som uttrykker at negative ting uunngåelig skjer (Andersen 2019). Til sist er hele idiomatiske setninger også lånt fra engelsk, eksempelvis *What's in it for me?*

For å oppsummere så langt, viser den formbaserte klassifikasjonsmåten at, når det gjelder engelske fraselån i norsk, så er det er meningsfylt å skille mellom direkte fraselån, indirekte fraselån og hybrider, slik Fiedler (2017) gjør for tysk (se også Sunde 2018). Dessuten viser den funksjonelle klassifikasjonsmåten at engelske fraselån forekommer med en lang rekke ulike funksjoner i norsk. Eksempelsamlingen i Tabell 2 kan på ingen måte sies å være uttømmende. Hvilke kategorier som har størst ordtilfang, og om det er systematiske sammenhenger mellom form og funksjonell kategori, må det være opp til fremtidig forskning å vise.

3. Kontrastiv-diakronisk korpusmetode

Som vi så ovenfor, finnes det et mangfold av formelt og funksjonelt ulike fraser som kan sies å være lånt fra engelsk. I resten av artikkelen vil jeg konsentrere meg om en underkategori, nemlig de indirekte fraselånene oversettelseslånene. Det hevdes gjerne, for eksempel, at det tekst-organiserende uttrykket *når det kommer til* (med samme diskursfunksjon som *når det gjelder*) er et lån fra engelsk *when it comes to*. Men, som nevnt i avsnitt 1.1, er den tverrspråklige parallelliteten som de to uttrykkene utgjør ikke i seg selv en tilstrekkelig forutsetning for å slå fast at et lån fra engelsk til norsk har funnet sted. Derfor må vi tilnærme oss denne problemstillingen empirisk ved å bruke tilgjengelige språkdata for å belyse den så godt som mulig.

La oss for argumentasjonens skyld se på en frase som har samme form og struktur i engelsk og norsk, partikkel verbet *SET in / SETTE inn*. I en betydningsfull og nyskapende artikkel hvor han forklarer begrepene kollokasjoner og semantisk prosodi, viser Sinclair (1987) at verbet *SET in* i engelsk har en sterk tendens til å bli brukt, ikke som et nøytralt verb med betydningen «begynne, ta til», men i kontekster som beskriver noe som taleren oppfatter som negativt, faretruende eller ubehagelig. Disse negative assosiasjonene er en del av yttingens pragmatiske innhold. Blant ordene som kollokerer (typisk forekommer sammen med) som subjekt med *SET in* finner vi *rot, decay, anarchy, disillusion, rigor mortis*, etc. Partikkel verbet har dermed det som kalles en negativ se-

mantisk prosodi. Den samme bruken er vanlig for det norske verbet *SETTE inn*, som i Prøysens *Når nettene blir lange og kulda setter inn*. Hvis vi undersøker samforekomster i NAK, finner vi bl.a. subjekter som *vinteren*, *vinterkulda*, *sommerens helgetrafikk*, *telen*, *puberteten*, *nattekulda*, *høstsommeren*, osv. Dette viser den samme tendensen til at uttrykket brukes i kontekster som taleren oppfatter som negative.

Er da denne bruken av *SETTE inn* som partikkelverb et resultat av engelskpåvirkning? Etter min mening vil det være feil å trekke en slik slutning bare på grunnlag av den formelle og funksjonelle parallelliteten i det engelske og norske uttrykket. For å belyse dette spørsmålet trengs det diakrone og synkronne språkdata. Korpus, tekstarkiver og dokumentasjonsordbøker er eksempler på data som kan være egnet til dette (se avsnitt 3.1 under). For at vi skal kunne kjenne oss sikre på at et ord eller uttrykk er lånt fra et språk til et annet, må det være mulig å dokumentere at det først forekommer i det antatte långiver-språket og noe senere i det antatte mottakerspråket. Når det gjelder paret *SET in / SETTE inn* lar det seg ikke dokumentere. Nasjonalbibliotekets omfattende tekstarkiv viser at denne bruken av *SETTE inn* er vel etablert i norsk lenge før den massive leksikalske påvirkningen fra engelsk «setter inn» i etterkrigstiden, og til og med før 1870, som var Sandveds (2007) tidsskilte for når engelsk begynte å spille noen rolle som verdensspråk (se avsnitt 1.1). Eksempel [1–2] er fra tidlig 1800-tall.

- [1] ... end tidligere og fik snart at merke, at der er en Djævel til, ja en hel Hærskare af Mørkets Aander, som uafatelig **sætter ind** paa Guds børn (NB: 1800. Kornbaand. Christiansand?)
- [2] ... især da Strømmen I Almindelighed **sætter ind** paa Banterne (1835. Veiledning til, ved Hjælp af Lodskuddet, at passere Nordsøen, og søge den engelske Canal .... C. L. Roshauw.)

Til sammenlikning er det eldste eksemplet i Oxford English Dictionary fra 1765 (OED: *set in* 5.). Det virker lite sannsynlig at partikkelverbet skal ha etablert seg i norsk som følge av engelskpåvirkning på sent 1700-tall og ført til den bruken som vi ser i eksempel [1–2]. Leksikalsk påvirkning fra engelsk var minimal og for det meste fagspesifikk frem til første verdenskrig, og den mer omfattende påvirkningen er hovedsakelig et etterkrigsfenomen (Stene 1945: 210; Graedler 1998: 9ff; Johansson & Graedler 2005: 187ff; Sandved 2007; Torp & Vikør 2014). En riktig konklusjon i dette tilfellet synes derfor å være at parallelliteten skyldes at de to frasene har utviklet seg selvstendig i de to

språkene, antakelig rundt den tid da de litterære eksemplene begynner å dukke opp, eller at de er del av en nedarvet fraseologi fra eldre tider.

I det følgende skal vi se på en metode for å undersøke empirisk slike tverrspråklig parallelle fraser som er omtalt ovenfor. Hensikten med dette er å forsøke å styrke eller eventuelt avkrefte teorien om at frasene er engelske oversettelseslån i norsk. Metoden kalles kontrastiv-diakronisk korpusmetode og går i korte trekk går ut på å undersøke og sammenlikne bruken av et bestemt uttrykk i ulike språkressurser på tvers av det som antas å være långiverspråket (A) og mottakerspråket (B). Ressursene som brukes til dette er historiske og nåtidige korpus eller tekstarkiver og store dokumentasjonsordbøker. Prosessen omfatter følgende steg:

1. Fastslå at fraset formelt og funksjonelt utgjør en parallell i språk A og B, altså at det har samme leksikalske struktur og brukes på samme måte i nåtidige korpus som representerer A og B.
2. Undersøke om fraset er oppført i større dokumentasjonsordbøker for A og B med den form og funksjon som er dokumentert under 1, og i så fall observere tidlige/eldste registrerte belegg i A og B.
3. Bestemme frasetets frekvensprofil i A og B ved å undersøke longitudinell frekvensutvikling i diakrone korpus eller tekstarkiver som representerer A og B.
4. Sammenholde observasjonene fra steg 1–3, studere eldste belegg og frekvensutvikling over tid og vurdere om det virker sannsynlig at den formelle og funksjonelle parallelliteten er et resultat av lån fra A til B.

Den kontrastiv-diakroniske korpusmetoden vil bli illustrert i to kasstudier i avsnitt 4.

3.1 *Anvendte språkressurser*

Forskningsmetoden som er skissert i avsnittet over forutsetter tilgang til språkressurser i engelsk og norsk. Dette omfatter kontemporære korpus som kan dokumentere nåtidig bruk (steg 1, se over), dokumentasjonsordbøker (steg 2) og diakrone/historiske korpus eller tekstarkiver som kan dokumentere frekvensutvikling over tid (steg 3).

For å undersøke kontemporær bruk av de utvalgte frasene bruker jeg Norsk aviskorpus og Corpus of Contemporary American English (heretter COCA; Davies 2009). Norsk aviskorpus består av ca. 2 milliarder ord hentet fra nettutgavene av et bredt spekter av norske aviser (Andersen og Hofland 2012).

NAK blir sett på som relevant for analyse av anglismekandidater i mottaker-språket, siden former som brukes gjentakende og konsekvent i journalistisk skriving kan anses å ha nådd et stadium av modenhet og tilpasning i en slik grad at de med rette kan betraktes som mer enn tilfeldig eller idiosynkratisk kodeveksling, men relativt stabile språklige lån. COCA er et stort nettbasert korpus (ca. 1 milliard ord) og markedsfører seg selv som det eneste store og representative, og det mest brukte, korpuset for amerikansk engelsk.⁹ En merknad om sammenlignbarheten mellom dette korpuset og NAK er på sin plass. COCA (1990–nåtid) og NNC (1998–nåtid) er forholdsvis like når det gjelder tidsperiode og sammensetning, men ikke helt. Begge er nettbaserte monitorkorpus som hovedsakelig inneholder avistekst. Men COCA inneholder også tidsskrifter, skjønnlitteratur og visse former for talespråk. Siden jeg ikke gjør noen kvantitativ sammenlikning av disse to korpusene, men bare bruker dem til å vurdere funksjonell ekvivalens av de parallelle uttrykkene, mener jeg at denne forskjellen i sammensetning er til å leve med.

Store, nasjonale dokumentasjonsordbøker brukes som en viktig sekundærkilde for å undersøke hvorvidt et fraseologisk uttrykk er oppført i norsk eller engelsk og tidligste belegg som dokumenterer bruken av det. For engelsk er det den svært omfattende *Oxford English Dictionary* (OED¹⁰) som brukes til dette. For norsk bruker jeg *Det norske akademis ordbok* (NAOB) for bokmål og *Norsk ordbok* for nynorsk og dialekter.¹¹

For å studere diakron frekvensutvikling bruker jeg Nasjonalbibliotekets tekstarkiv som empirisk kilde.¹² Dette er et søkbart digitalt arkiv som inneholder hele samlingen av Nasjonalbibliotekets trykte materiale fra 1690 til 2013. Denne omfattende samlingen inneholder alle bøker utgitt i Norge i denne perioden, samt et bredt utvalg aviser, tidsskrifter og flere andre teksttyper. Tekstarkivet er nylig gjort tilgjengelig for forskningsformål gjennom Jupyter Notebook.¹³ Dette er en nettbasert interaktiv utviklingsplattform for programmerere som gir mulighet for deling av programmeringskode, data og brukergrensesnitt. Denne tilgangen er mer egnet for korpuslingvistisk arbeid enn Nasjonalbibliotekets vanlige søkegrensesnitt, fordi den gjør det mulig å få frem konkordansevisning, fleksible korpussøk og relative frekvenser fordelt på år.¹⁴ For å dokumentere historisk bruk i engelsk bruker jeg primært Corpus of

⁹ <https://www.english-corpora.org/coca/>

¹⁰ <https://www.oed.com/>

¹¹ <https://www.naob.no/> og <http://no2014.uib.no/>

¹² <https://www.nb.no/>

¹³ <https://jupyter.org>

Historical American English (COHA).¹⁵ Korpuset omfatter amerikansk engelsk skriftspråk i perioden 1810–2010 og inneholder rundt 400 millioner ord, fordelt på skjønnlitteratur, tidsskrift, aviser og sakprosa. COHA er brukt i de tidligere publiserte arbeidene som bruker denne metoden (Andersen 2019, 2020a, b, c). Fordelen med denne ressursen er at det er mulig med fleksible søk og konkordansevisning som gjør det lett å skille faktiske belegg fra ikke-relevante treff (falske positive). Imidlertid viser det seg at enkelte fraseologiske uttrykk er for lavfrekvente til at COHA gir meningsfylte resultater for å vurdere frekvensutvikling over tid. I slike tilfeller undersøker jeg n-gram fra Google Books.¹⁶ Dette materialet har fordelen av å være betydelig større, men det mangler mulighet for konkordansevisning og noe av fleksibiliteten til et søkbart korpus.

4. Kasusstudier

4.1 Kasusstudie 1: elefant(en) i rommet

Uttrykket *Elephant im Raum* er oppført som en anglisisme i Fiedlers (2014, 2017) studier av tysk, og det gir grunn til å tro at engelsk er långiverspråket for norsk sin del også. *Elefant(en) i rommet* kan klassifiseres som en leksikalsk kollokasjon i henhold til Granger & Paquots (2008) system, altså en hyppig forekommende syntagmatisk relasjon mellom to leksemer. At det er et fast uttrykk er klart utfra at tenkelige alternative varianter med andre store dyr eller med nær-synonymer til *rom* ikke er i bruk med samme metaforiske betydning, som *sjiraffen i rommet* eller *elefanten i værelset*. I OED er den bruken vi skal frem til beskrevet som følger:

A significant problem or controversial issue which is obviously present but ignored or avoided as a subject for discussion, usually because it is more comfortable to do so. (OED: *elephant*; Draft additions March 2006; b.)

Eksempler på bruken av uttrykket i de to korpusene er vist i eksempel [3–4]:

¹⁴ https://github.com/Yoonsen/Ordbok_og_leksikografi

¹⁵ <https://www.english-corpora.org/coha/>

¹⁶ <https://books.google.com/ngrams>

- [3] Og så er det en stor **elefant i rommet**, som ingen nevner. Kan man vitse om det som skjedde på Utøya? Nei, man vitser ikke om Utøya. (NAK/AP/2011-09-12)
- [4] That's the big **elephant in the room**, that we don't want to talk about the murder rate. (COCA/SPOK/2016/PBS)

Eksemplene viser den figurative bruken som anføres i OED, og Figur 1–2 viser konkordans fra begge korpusene.

17	2016	SPOK	Fox: Fox News Sunday	A	B	C	(R-W), SPEAKER OF THE HOUSE: There is a bit of an elephant in the room and it is a troubling situation. And I'm serious.
18	2016	SPOK	CBS: Face The Nation	A	B	C	... what would you ask? SCHEFFER# You know, I would ask about the elephant in the room and what I would say would be this: " Mr. Trump
19	2016	SPOK	Fox: Tucker Carlson Tonight	A	B	C	to theirs at least let them go with topic number a. Tokyo is the elephant in the room . In this situation the elephant won. It is much to
20	2016	SPOK	PBS: PBS Newshour	A	B	C	IT# JEFFREY-BROWN# Sometimes, that can get heated. LT-LATRICIA-ALLEN# That's the big elephant in the room , that we don't want to talk about t
21	2016	SPOK	NPR: Fresh Air	A	B	C	before we get to today's interview, it's time to address the pink elephant in the room . TERRY-GROSS# That's comic and podcaster Marc Maron pl
22	2016	SPOK	NPR: Fresh Air	A	B	C	episode of the new season of his iFC series. " Maron. " The elephant in the room his character is referring to is his addiction to Oxy, the
23	2016	SPOK	Fox: The Five	A	B	C	anything about this. He left it alone and it was sort of like the elephant in the room to wonder if there could be more to his story, there
24	2016	SPOK	Fox: The Five	A	B	C	... GUILFOYLE# Do something about it. GUTTFELD# OK, could we just -- the elephant in the room , the tiny elephant in the room, is he's high
25	2016	SPOK	Fox: The Five	A	B	C	GUTTFELD# OK, could we just -- the elephant in the room, the tiny elephant in the room, is he's high as a kite. I'm sorry
26	2016	SPOK	CNN: Axe Files	A	B	C	of when they see me. I don't want this to be like an elephant in the room of every conversation i have. AXELROD# Yeah. And it's
27	2016	SPOK	CNN: Dr. Drew	A	B	C	all-out gang, you know. CARDILLO# Yes, we've to talk about the elephant in the room that no one wants to talk about. PINSKY# What is that

Figur 1: Konkordans av elephant in the room i COCA (utsnitt)

pp til i scientologisammenhenger hvor utenforstående sjelden slipper til. Som flue på veggen så jeg etter	elefanten i rommet	Er dette et religiøst pyramidespill? Jeg observerte: De fleste ledere er kvinner og de fleste menige menn
i etterdømmingene fra Hadja Tajk og Christian Tybring-Gjedde kulturdebatt er det vel på tide å adressere	elefanten i rommet	Jeg mistenker Christian Tybring-Gjedde for ikke å bry seg så mye mer om kultur enn om han skal ha brad
unch-føring med en stor elefant i rommet? Ordfører Fabian Stang var den eneste på scenen som nevnte	elefanten i rommet	under kveldens offisielle åpning av Munch-Strø. På tilhørerenken satt kulturminister Hadja Tajk og Kong
er som «Sas, du kjører som bestemor ma». Ingen Hans Gruber, men han skal ha skyld for at han tar tak i	elefanten i rommet	idet han utbryter «dette er ikke 1986, vet du. Reagan er død!».
alt fra Dr. Phil til beavpnevde bestemødre (!), blir det ikke vanskelig å ta dette helt seriøst, som å ignorere	elefanten i rommet	I en tid hvor den norske metal-scenen er beriket med et mangfold av band som spiser kreisebar med de s
i tale til NRK-årsmøtet med henvisning til Newton-massakren, som The Guardian beskriver som «den store	elefanten i rommet	», uskikker oftest med forud? Det er ingen enighet blant forskere om et forbud mot halvautomatiske ang
han synger folksanger fjert fra hans egen popmusikk er noe han ser på som helt naturlig. Bob Dylan er	elefanten i rommet	sa danske Steen Jacobsen i Saxo Bank til Reuters. Han mener at den reelle veksttaket i Kina for tiden i
handelen kom i gang i går. Berøringskaker falt noe eller litt ontrent uendret. Asiatiske valutaer falt. - Kina er	elefanten i rommet	sa danske Steen Jacobsen i Saxo Bank til Reuters. Han mener at den reelle veksttaket i Kina for tiden i
er egneringskifte er en garanti for en fr og mangfoldig presse. Men Thomassen tør i det minste nærmest seg	elefanten i rommet	NRKs digitale satsing. - Må avgrense sin aktivitet? I Dagens Næringsliv sist onsdag skrev NRKs nye kring
i norske avdelinger av det som nå heter World Wide Fund for Nature, naturbiologi og miljøforfjerner, men	elefanten i rommet	er ikkevlasten herrens, den ikke akkurat miljøforfjernerne Siv. Spørsmålet får preg av en slags mumli
r tring alle de 169 representantene som velges inn på Stortinget i høst. Men det er på høy tid vi tar tak i	elefanten i rommet	Norsk oljeproduksjon må reduseres og oljeforrådet må slutte å investeres i fossil energi. Se på Storebrand:
neste naturlige: Å flykte fra Utøya. Før noen endelig «tok debatten», ble handlingen bløst opp til selvstø	elefanten i rommet	Samtidig ble det som virkelig burde vært diskutert: de skremmende konklusjonene i kommissjonsrapporten
sier at vi nå slanke velferdsstaten for at det skal være noe igjen til oss ugen. Ingen anker å snakke om	elefanten i rommet	, nemlig at alle bør bidra litt mer, sier Valen. Han tror også en må skape et nytt opposisjons-SV som kan t
på SVs stortingsrepresentant Snorre Valen, som i Dagbladet i går slo fast at «ingen anker å snakke om	elefanten i rommet	, nemlig at alle bør bidra litt mer. Valen anklager Ap for å undergrave grunnlaget for at vrennstredde skal k
lv og med et godt portrett av Tron Øgrim som et høydepunkt. Men «En folkefjendelig» vil fremdeles ikke se	elefanten i rommet	, nemlig at AFP (nvl) aktivt forsvarer og forklarer noen av de mest mennekeskandide regimene som har
i tiltak som påvirker oljesektoren. - Det viktigste å si om dette budsjettet er at det fortsetter å ignorere	elefanten i rommet	ingen av produsentene snakker om. I praksis betyr det at en 4K-TV er svært lite verdt om den ikke g
det ikke finnes 4K-innhold for den vanlige TV-titter. Mangelen på tilgjengelig 4K-innhold er altså den store	elefanten i rommet	, så kan man alltså diskutere i etterkant om elefantene er noe å bry seg om, eller om man så de riktige in
anet som andre ikke tør peke på. - Sånn sett er det midig av ham. Det er kunstneren sin jobb å peke på	elefanten i rommet	siden kommunene overtok forhandlingsansvaret for lærerne i 2004. Lærerne ville heller forhandle med en ri

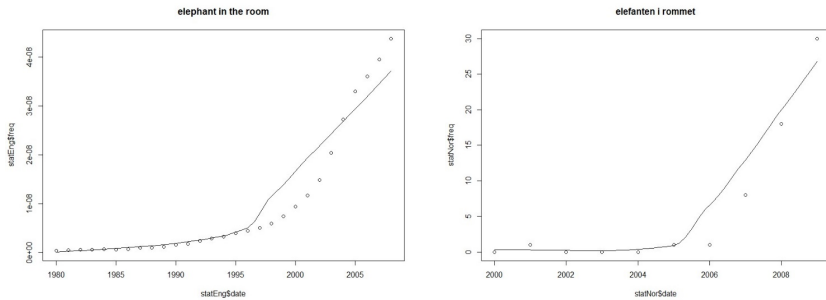
Figur 2: Konkordans av elephant in the room i Norsk avis-korpus (utsnitt)

Korpuseksemplene gjør det tydelig at uttrykket brukes figurativt på den måten som OED definerer som «A significant problem or controversial issue which is obviously present but ignored or avoided as a subject for discussion» (OED *elephant in the room*). Parallellismen er maksimal i dette tilfellet, fordi frasen brukes utelukkende med denne metaforiske betydningen i begge korpusene (ingen unntak funnet), slik man kan se i figur 1–2. Figur 2 viser et kort utsnitt av de 241 forekomstene i COCA. Søk etter frasen i det norske korpuset omfatter både bestemt og ubestemt form av *elefant*. Uttrykket brukes vanligvis med bestemt form; anslagsvis 90 prosent av de 812 forekomstene i NAK har denne formen. Med andre ord har vi (ikke overraskende) slått fast at det faste ut-

trykket er i bruk med samme betydning og funksjon som et fast metaforisk uttrykk i begge språk.

Det eldste belegget på denne bruken som er registrert i OED er fra 1984. Det er oppført under oppslagsformen *elefant* i NAOB med eldste belegg fra 2012. Frasen er ikke oppført i Norsk ordbok.

For å dokumentere om frasen har sitt opphav i engelsk, er det nødvendig å undersøke dets frekvensutvikling over tid. Data fra Google books og Nasjonalbiblioteket gir frekvensprofilene som vist i figur 3.

Figur 3: Frekvensprofiler for *elephant in the room* / *elefant(en) i rommet*¹⁷

Det eldste belegget funnet i Google Books er fra 1982, to år før det eldste belegget i OED.¹⁸ Det er en stigende frekvens gjennom hele perioden og særlig fra midten av 1990-tallet. I Nasjonalbibliotekets tekstarkiv er det eldste belegget fra 2001. Figur 3 viser tydelig økende frekvens i norsk fra 2007. For å unngå en impresjonistisk fortolkning av slike data når man skal avgjøre om dette utgjør en økning som er verdt å legge merke til, kan man bruke et mål for statistisk signifikans. I henhold til anbefalingene fra Hilpert & Gries (2009) kan testen kalt Kendalls t -koeffisient (også kalt Kendalls τ /tau) brukes. Dette er en ikke-parametrisk test av korrelasjon mellom to variabler, i dette tilfellet årstall og frekvens. En statistisk signifikant korrelasjon er tilfelle når koeffisienten nærmer seg dens ytterverdier -1 og 1 . For frasen *elephant in the room* i engelsk er koeffisienten 0.9901478 (p -verdi= $4.441e-16$). Dette innebærer en statistisk signifikant frekvensøkning over tid som faktisk er nær koeffisientens

¹⁷ Figurene er generert i statistikkprogrammet R (<https://www.r-project.org/>) og viser årstall (x-aksen) og relativ frekvens (y-aksen). Datapunktene er vist som sirkler, mens den heltrukne kurven viser den interpolerte grafen som er basert på datapunktene. Det er datapunktene som er viktigst for tolkingen av data.

¹⁸ United States Court of International Trade (1982).

teoretiske maksimum. For *elefant(en) i rommet* i norsk er koeffisienten 0.745356 (p-verdi=0.004708), som også innebærer en signifikant frekvensøkning.

Det er flere ting som gjør det nokså greit å trekke konklusjonen at lån fra engelsk er tilfelle her. I engelsk har uttrykket fantes lenge nok til at OED har ført den opp, og det eldste siterte eksemplet er fra 1984. I norsk er også uttrykket ordboksført i NAOB med eldste belegg fra 2012, altså snaut tre tiår senere. Dessuten ser vi utfra frekvensprofilene som vist i figur 3 at det har vært en tydelig økning i bruken av det engelske uttrykket særlig fra midten av 1990-tallet, mens i norsk skyter denne utviklingen fart først vel et tiår senere. Vi har altså slått fast på grunnlag av ordbøker og korpusbelegg at uttrykket forekom i engelsk noen tiår tidligere enn det eldste belegget i norsk (1982 i Google Books kontra 2007 i Nasjonalbibliotekets tekstarkiv). Uttrykket hadde videre en sterk og signifikant frekvensvekst som skjedde først i det antatte långiverspråket og senere i mottakerspråket. Dette kan tolkes som et tilfelle av at en språklig innovasjon med økende frekvens i engelsk blir lagt merke til av engelskkyndige nordmenn som kopierer den i norsk språkdrakt og tar den i bruk. Konklusjonen blir da at *elefant(en) i rommet* faktisk er et indirekte fraselån fra engelsk.

4.2 Kasusstudie 2: kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre

Det faste uttrykket *kan/kunne ikke bry meg/seg mindre* er oppført blant de «frustrerende frasene» (Statsspråk 2019) som Språkrådet hevder er importert fra engelsk, nærmere bestemt fra långiverspråkets uttrykk *couldn't care less*. Bruken er illustrert i eksempel [5–6].

- [5] Kjøpere av Porsche Cayenne Turbo **kunne ikke bry seg mindre** om utslipp. (NNC/DN/2007-02-01)
- [6] I don't care if it's a Republican or a Democrat. I **couldn't care less**. (COCA/SPOK/2016/PBS NewsHour)

Frasen kan klassifiseres som et idiom i henhold til Granger & Paquots (2008) klassifikasjon (jf. tabell 2 i avsnitt 2), altså et fast uttrykk med et verb som kjerne. Det er et konvensjonelt og hyperbolsk uttrykk for en persons likegyldighet eller manglende interesse for noe. Selv om det som oftest brukes med første person entalls subjekt, så viser konkordansene at det også brukes med andre subjekter i begge språk, som vist i figur 4–5.

12	2017	NEWS	Virginian-Pilot	A	B	C	along with its nickname because it ensures species accuracy. # Weekend gardeners could not care less about a plant's botanical bi
13	2016	SPOK	PBS: PBS Newshour	A	B	C	city. You look at the other folks that are running, they could not care less about New York. We do care about New York, and we car
14	2016	SPOK	PBS: PBS Newshour	A	B	C	don't care if it's a Republican or a Democrat. I could not care less . JOHN-YANG# In Florida, a top campaign official tried to ease the
15	2016	SPOK	Fox: Fox Hannity	A	B	C	there are no borders. She wants people to pour in. She could not care less . That's why the Border Patrol agents they endorse me.
16	2016	FIC	Bk:Whites:Novel	A	B	C	the heart to question her taste in decor. In fact, he could not care less what the house looked like, as long as it made her happy.
17	2016	FIC	Bk:HeirloomBridesCollection	A	B	C	haughty look. She narrowed her gaze at him to show him she could not care less what he thought. Noting with more than a little si
18	2016	FIC	Bk:StillThickerThanWater	A	B	C	lips as she made a comfortable seat on the stall floor. She could not care less about the \$8,000 Vera Wang dress that adorned her
19	2016	FIC	Bk:StillThickerThanWater	A	B	C	any mind to her flawless makeup that accentuated her flawless face. She could not care less about her hair, this wedding, this day,
20	2016	FIC	Bk:DeadDogLikeMe	A	B	C	thick skull? God let you down, Nick... again. He could not care less about you, if he even exists at all. You're insane to
21	2016	FIC	The Massachusetts Review	A	B	C	with great deference, mind you. My mom, no romantic, could not care less - not in college, not at this table. My hunch? She
23	2016	FIC	FantasySciFi	A	B	C	trees, lately. So nojudgmental. I like how they just could not care less . I like how they simply stand there, exhaling life and forgiver
24	2016	FIC	Iowa Review	A	B	C	person were rewarded by precisely this: Nothing, Nada. The universe could not care less . As usual, it gave a pile of shits on a cold v

Figur 4: Konkordans av couldn't care less i COCA (utsnitt)

n skjedde søndag i US Trials, der Greene og Johnson ble skadet i 200-finalen: - Som konkurrent kan jeg ikke bry meg mindre ! Det var ingen som hadde sympy
 stueret innen norsk samtdtmsikk de siste ti-tjue årene? ¶ - Nei, det kan du si, smiler Erlend. Og kan ikke bry seg mindre . ¶
 e landslagstreneren. ¶ Ingen ide ¶ Om de helt ulike følelsesmessige uttrykkene, sier han: ¶ - Jeg kunne ikke bry meg mindre ¶ enn om det. Dette har jeg hørt i :
 r ¶ 6 ¶ Annenhåndsverdi ¶ Veldig stygt bruktbilpat det første året, men de som kjøper denne kunne vel ikke bry seg mindre . ¶ 4 ¶ Prisivurdering ¶ Uforholds
 e holde utslippene nede. ¶ Dette er selvfølgelig bare sprøyt. ¶ Kjøpere av Porsche Cayenne Turbo kunne ikke bry seg mindre om utslipp. Motoren er uansett he
 ling avfeide uttalsene til Nadal som " skitsnack ". ¶ - Jeg kjenner ham ikke utenfor banen men jeg kan ikke bry meg mindre . ¶ Jeg kan si en million ting om hai
 i denne størrelsen, har du i praksis inngått en kontrakt med samfunnet rundt deg som sier at du kunne ikke bry deg mindre om gode kjøreegenskaper. At Jee
 jodt, barseltårene var nesten tomt og alt som fantes av liv utenfor de fire veggene var glemt. ¶ Jeg kunne ikke bry meg mindre om at Bush er lite intelligent, at A
 i grunn er det å eie biler som Citroën Berlingo og Renault Kangoo, det samme som å vise at " jeg kunne ikke bry meg mindre om bil ". Dette er biler man gjern

Figur 5: Konkordans av kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre i Norsk avis-korpus (utsnitt)

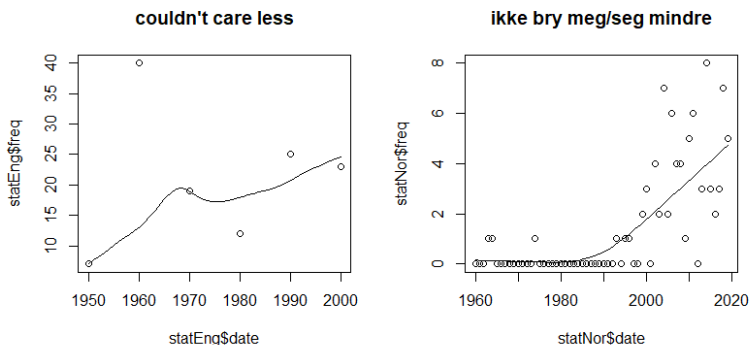
Figur 4 viser et utsnitt av de 420 forekomstene i COCA. Søk på frasen i norsk omfatter det refleksive pronomenets form i første, andre og tredje person. Det er også variasjon mellom de modale verbene *kunne* og *kan*, uten at det ser ut til å være noen betydningsforskjell mellom disse. I alt 31 forekomster finnes i NAK. Det engelske uttrykket er merket som en «colloquial» frase i OED og er definert slik:

(d) Colloquial phrase (*I, etc.*) *couldn't care less*: (I am, etc.) completely uninterested, utterly indifferent; frequently as phrase used *attributively*. Hence couldn't-care-less-ness. (OED: *care*; 4. d.)

OEDs beskrivelse ser ut til å stemme godt med de gitte eksemplene i begge språk og med bruken som finnes ellers i korpusene. Det kan med andre ord slås fast at uttrykket brukes likt i de to språkene.

Spørsmålet er da om dette kan betraktes som et fraselån fra engelsk, slik det har vært hevdet i *Statsspråk*. I OED finner vi denne bruken dokumentert med første belegg fra 1946. Selv om det faste uttrykket også forekommer i norsk, er det ikke oppført i de to store dokumentasjonsordbøkene våre, NAOB eller Norsk ordbok.

Når vi ser på frekvensutvikling over tid i de to språkene, ser vi et bilde som er ganske forskjellig fra det foregående tilfellet, som vist i figur 6

Figur 6: Frekvensprofiler for *couldn't care less* og *kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre*.

I motsetning til *elefant(en) i rommet* varierer bruken av uttrykket mye over tid, særlig i engelsk. Det eldste belegget i COHA er fra 1952, omtrent samtidig med dateringen i OED. I norsk er det eldste belegget fra 1963, og deretter forekommer uttrykket sporadisk gjennom 1960–1980-tallet, fulgt av en periode med vekst fra 1990 og frem til i dag. Testing for statistisk signifikans gir bare delvis evidens for en systematisk korrelasjon mellom variablene tid og frekvens. For engelsk er Kendalls t-koeffisient 0,2 og p-verdien 0,7194. Dette innebærer ingen signifikant frekvensøkning på noe tidspunkt. For norsk er Kendalls t-koeffisient 0,5528919 og p-verdien 2,068e-08. Dette innebærer en signifikant økning de siste tiårene.

Gitt dette bildet er det ikke like entydig å konkludere med at uttrykket er et lån fra engelsk som i det foregående tilfellet (avsnitt 4.1). I engelsk har uttrykket fantes lenge nok til at OED har tatt det inn i ordboken, og det eldste siterte eksemplet er fra 1945, mens de norske dokumentasjonsordbøkene ikke har tatt det med. Mangel på en slik oppføring er ikke noe håndfast bevis, men kan ses på som et slags indisium på at lån har funnet sted, fordi uttrykket er vanlig og kjent nok til at leksikografer har valgt å føre det opp i engelsk, men ikke i norsk. Både engelsk og norsk har dokumentert bruk i de første tiårene etter krigen, og tiden fra det dukker opp i engelsk skriftspråk til det dukker opp i norsk er 17 år. Gitt uttrykkets lave frekvens i engelsk i 1940–50-årene kan det ikke utelukkes at det har utviklet seg parallelt i de to språkene i tidlig etter-

krigstid, en tid da engelskens påvirkning generelt var økende men atskillig mindre enn i dag. Frekvensprofilen viser ikke noen signifikant økning i engelsk som skulle tilsi at norske brukere tar det til seg derfra ved å bli hyppig eksponert for det. Det er altså ikke entydig slik – i motsetning til *elefant(en) i rommet* – at uttrykket dukket opp i norsk som et resultat av en forutgående sterk frekvensøkning i långiverspråket. Den longitudinelle frekvens-utviklingen gir altså ikke den samme støtte til en teori om fraselån som i det foregående tilfellet. Dette taler imot en hypotese om at uttrykket i første instans er et engelsk fraselån. Vi kan likevel ikke utelukke at den økte bruken i norsk de senere tiår er forsterket av språkbrukernes kjennskap til det tilsvarende engelske uttrykket («boosted by English models» Gottlieb 2020: 76ff; se diskusjon i avsnitt 5).

5. Avslutning

Jeg har i denne artikkelen dokumentert det brede spekteret av fraser som faller inn under kategorien engelske fraselån i norsk, fra vanlige kollokasjoner som *gratis lunsj* til hele setninger og ordtak (avsnitt 2). Fremhevingen av indirekte fraselån har vært motivert utfra at disse er forsket lite på i norsk og at det er forhold som gjør dem spesielt interessante (avsnitt 1). Paradoksalt nok kan stikkord for emnet indirekte fraselån være både *underrepresentasjon* og *overrepresentasjon*. På den ene siden utgjør disse en form for skjult påvirkning, og det har vært antydning at vi derfor bare har sett «toppen av isfjellet» (for å bruke et annet potensielt engelskbasert uttrykk) av slik påvirkning, slik Gottlieb (2012: 175ff) og Fiedler (2017: 91) antyder. Altså er vår viten om indirekte fraselån *underrepresentert* i forskningen per i dag, og man kan godt si at mange av dem går «under radaren» (ditto). På den andre siden har vi sett tilfeller der det tas for gitt at et bestemt uttrykk er av engelsk opphav uten at dette lar seg understøtte av historiske språkdata. Det er altså en risiko for *overrepresentasjon*, ved at man a priori trekker en slutning om at en viss språkbruk må være resultat av engelskpåvirkning. Dette har tidligere forskning vist flere tilfeller av. Høiner (2018) kan ikke dokumentere at den nye bruken av *feile* er en angliisme. Andersen (2019) konkluderer med at diskursmarkøren *tingen er at* ikke opprinnelig er et lån fra engelsk og at idiomet *å gjøre en forskjell* bare delvis kan betraktes som engelskpåvirket (Andersen 2019, 2020b). I denne artikkelen har vi også sett at det er usikkert om *kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre* er en angliisme.

Den viktigste konklusjonen i denne artikkelen er at forskningsmetoden som er brukt her synes godt egnet til å avsløre slike feilslutninger. Den

kontrastiv-diakroniske korpusmetoden bygger på et premiss om at forekomster av et språktrekk må kunne dokumenteres i det antatte långiverspråket før det opptrer i det antatte mottakerspråket. Hvis så ikke er tilfelle, gir det grunn til å anta at trekket må skyldes andre forhold enn språkkontakt, for eksempel at det har utviklet seg mer eller mindre parallelt i de to språkene. Nå kan det godt tenke seg at mange av de «frustrerende frasene» (Statsspråk 2019: 3) faktisk er engelske fraselån. Poenget er at vi ikke kan være sikre uten å ha sjekket historiske data. Heldigvis gjør tilgjengeliggjøringen av historiske korpus og tekstarkiver det nå mye enklere å tidfeste slike forekomster og dermed dokumentere et eventuelt tidsforløp mellom første belegg i det antatte långiverspråket og i det antatte mottakerspråket. I tilfeller hvor dette ikke lar seg gjøre må man se etter andre forklaringer. Det kan i noen tilfeller være mer presist å snakke om en betydningsutvikling som kan være engelskinspirert (Høiner 2018) eller om en leksikografisk «(u)sikkerhetsskala», som Sandved (2007:11) foreslår. Det kan også tenkes at påvirkning fra engelsk kan ha gitt et eksisterende uttrykk en slags renessanse i form av et nylig oppsving i bruksfrekvens. Det er en antakelse som samsvarer godt med Gottliebs utvidete anglisismebegrep, dvs. at visse hjemlige fraser kan være «inspired or *boosted* by English models» (Gottlieb 2004: 44; min utheving). Det kan tenkes at dette eksempelvis gjelder for diskursmarkøren *tingen er at* (Andersen 2019, 2020b) og *kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre* (avsnitt 4.2). Nå er det heller ikke slik at dateringskriteriet er vårt eneste holdepunkt. I mange tilfeller er lånord en følge av kulturell import, hvor et kulturelt eller teknologisk begrep har opphav i en långiverkultur og hvor betegnelsen følger med i form av et lånord. Avløserord og oversettelseslån som *hjørnespark*, *kringkasting*, *nettside* osv. er greie å klassifisere som indirekte lån fordi vi kjenner til deres kulturelle opphav. Dette kriteriet er i noen grad også appliserbart for fraselån. Blant annet viser Andersen (2020b) til opphavet til frasen *gratis lunsj* i amerikansk faglitteratur. Et siste kriterium som i noen tilfeller kan brukes, er det vi kan kalle *egen-artskriteriet*. Hvis det dreier seg om et «helt spesielt, en uvanlig og (høyst) uventet sammenstilling av ord», eksempelvis *white elephant/hvit elefant* (Sandved 2007: 10), skal det mye til at det har oppstått parallelt og uavhengig av hverandre i de to språkene.

Når jeg tidligere har presentert emnet engelske fraselån i norsk på vitenskapelige konferanser, har det gjerne blitt reist en innvending knyttet til de antatte indirekte fraselånene, nemlig: «Hvordan vet du at det er fra engelsk?». Den kontrastiv-diakroniske korpusmetoden er et forsøk på å finne empiriske svar på dette høyst betimelige spørsmålet. Selv om mange antatte

fraselån nok kan vise seg faktisk å være fra engelsk, mener jeg det kan være en vesentlig usikkerhet om opphavet knyttet til en del slike uttrykk. De indirekte fraselånene er bare en av en lang rekke observerbare følger av språkkontakt og globalisering. Mange av disse er langt på vei utforsket, slik som hvordan diskursmønstre, høflighetsmarkører, visuelle signaler, gestikulering osv. kan anses som lånt fra et språk til et annet. Bruken av ☺ som holdningsmarkør og spredning av namaste- og hånd/hjerte-gesten er andre eksempler. Slike globaliserte kommunikasjonsmønstre bør bli gjenstand for fremtidig forskning, og det er å håpe at den forskningsmetoden som er foreslått her kan føre til mer sikker kunnskap om pragmatiske aspekter ved språklige lån.

Referanser

- Andersen, Gisle & Knut Hofland. 2012. Building a large corpus based on newspapers from the web. In Andersen, Gisle (ed.), *Exploring Newspaper Language: Using the web to create and investigate a large corpus of modern Norwegian*. Amsterdam: John Benjamins, 1–28.
- Andersen, Gisle, Cristiano Furiassi & Biljana Misić-Ilić. 2017. The pragmatic turn in studies of linguistic borrowing: Introduction to special issue on Pragmatic Borrowing. *Journal of Pragmatics* 113: 71–76.
- Andersen, Gisle. 2010. A contrastive approach to vague nouns, in Gunther Kaltenboeck (ed.), *New Approaches to hedging* (Bingley: Emerald), 35–48.
- Andersen, Gisle. 2014. Pragmatic borrowing. *Journal of Pragmatics* 67:17–33.
- Andersen, Gisle. 2019. Phraseology in a cross-linguistic perspective: introducing the diachronic-contrastive corpus method. *Studies in Variation, Contacts and Change in English* (VARIENG) 10. <https://varieng.helsinki.fi/series/volumes/20/andersen/>.
- Andersen, Gisle. 2020a. *Feel Free To ...* A Comparative study of phraseological borrowing. In: Szczyrbak, Magdalena, Tereszkiewicz, Anna (eds). *Languages in Contact and Contrast. A Festschrift for Professor Elżbieta Mańczak-Wohlfeld on the Occasion of Her 70th Birthday*. Krakow: Jagiellonian University Press, 49–66.
- Andersen, Gisle. 2020b. Phraseology in a cross-linguistic perspective: A diachronic and corpus-based account. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. AoP published online 29 July 2020. <https://doi.org/10.1515/cllt-2019-0057>
- Andersen, Gisle. 2020c. Three cases of phraseological borrowing: a

- comparative study of *As if*, *Oh wait* and the *ever* construction in the Scandinavian languages. *Ampersand*. 7 <https://doi.org/10.1016/j.amper.2020.100062>
- Andersen, Gisle. 2021. *On a daily basis ... a comparative study of phraseological borrowing*. In Martí Solano, Ramón & Pablo Ruano San Segundo (eds.). *Anglicisms and Corpus Linguistics*. Berlin: Peter Lang, 13–30.
- Andersen, Gisle. Forthcoming B. What governs speakers' choices of borrowed vs. domestic forms of discourse-pragmatic variables? Chapter submitted to collective volume.
- Beers Fägersten, Kristy & K. Stapleton (eds.). 2018. *Advances in swearing research: New contexts and new languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Beers Fägersten, Kristy. 2018. English language swearing as humour in Swedish comic strips. *Journal of Pragmatics* 121: 175–187.
- Fiedler, Sabine, 2014. *Gläserne Decke und Elefant im Raum – Phraseologische Anglizismen im Deutschen*. Berlin: Logos.
- Fiedler, Sabine. 2017. Phraseological borrowing from English into German: Cultural and pragmatic implications. *Journal of Pragmatics* 113. 89–102.
- Fischer, Roswitha, and Hanna Pułaczewska. 2008. *Anglicisms in Europe: Linguistic diversity in a global context*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Friedman, Milton. 1975. *There's No Such Thing as a Free Lunch*. LaSalle, IL: Open Court.
- Furiassi, Cristiano, and Henrik Gottlieb, eds. 2015. *Pseudo-English: Studies on False Anglicisms in Europe*. Berlin/New York: De Gruyter Mouton.
- Furiassi, Cristiano, Virginia Pulcini, and Felix Rodriguez Gonzalez, eds. 2012. *The Anglicization of European lexis*. Amsterdam: John Benjamins.
- Görlach, Manfred. 2001. *A Dictionary of European anglicisms: a usage dictionary of anglicisms in sixteen European languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Gottlieb, Henrik. 2004. Danish echoes of English. *Nordic Journal of English Studies* 3(2). 39–65.
- Gottlieb, Henrik. 2012. Phraseology in flux. Danish Anglicisms beneath the surface. In Furiassi, Cristiano, Virginia Pulcini, and Felix Rodriguez Gonzalez (eds.) *The Anglicization of European lexis*. Amsterdam: John Benjamins, 169–198.
- Gottlieb, Henrik. 2020. *Echoes of English: Anglicisms in minor speech communities – with special focus on Danish and Afrikaans*. Berlin: Peter Lang.

- Graedler, Anne-Line & Stig Johansson. 1997. *Anglismeordboka: Engelske lånnord i norsk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Graedler, Anne-Line. 1998. *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Granger, Sylviane & Magali Paquot. 2008. Disentangling the phraseological web. In: Granger, S. & F. Meunier. *Phraseology: An interdisciplinary perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 27-50.
- Gries, Stefan Th. 2008. Phraseology and linguistic theory: a brief survey. In Granger, S. and F. Meunier. *Phraseology: An interdisciplinary perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 3–26.
- Haugen, Einar. 1950. The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26(2): 210–231.
- Haugen, Einar. 1953/1969. *The Norwegian language in America: A study in bilingual behaviour*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hilpert, Martin and Stefan Th. Gries. 2009. Assessing frequency changes in multistage diachronic corpora: Applications for historical corpus linguistics and the study of language acquisition. *Literary and linguistic computing* 24(4).
- Jakobson, Roman. 1960. Closing statement: Linguistics and Poetics. In Jakobson, Roman (ed.). *Style in language*. New York: M.I.T. Press, 350–377.
- Johansson, Stig. 2002. Review Article: English Influence on the Scandinavian Languages. *Nordic Journal of English studies*, 1(1), 89–105.
- Johansson, Stig, and Anne-Line Graedler. 2002. *Rocka, hipt og snacksy: om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johansson, Stig og Anne-Line Graedler. 2005. Anglicisms in Norwegian: When and Where? I Gunilla Anderman og Margaret Rogers (red.), *In and Out of English: For Better, for Worse?* Buffalo: Multilingual Matters, 185–200.
- Høiner, Erlend Klouman. 2018. *Norsk utenpå og engelsk inni? En tverrlingvistisk studie av engelske fraseologiske oversettelselån og betydningslån i norsk*. Hovedoppgave ved Universitetet i Agder.
- Onysko, Alexander, and Esme Winter-Froemel. 2011. Necessary loans – luxury loans? Exploring the pragmatic dimension of borrowing. *Journal of Pragmatics* 43. 1550–1567.
- Peterson, E. 2008. Pleasure to please: the case of English and politeness in Finland. In C. Vergaro (ed.). *Dynamics of language contact in the twenty first century*. Perugia: Guerra Edizioni, 161–177.

- Peterson, E., & Beers Fägersten, K. (2018). Introduction to the special issue: Linguistic and pragmatic outcomes of contact with English. *Journal of Pragmatics*, 133, 105–108.
- Peterson, Elizabeth. 2017. The nativization of pragmatic borrowings in remote language contact situations. *Journal of Pragmatics*, 113: 116–126.
- Pulcini, Virginia, Cristiano Furiassi, and Félix Rodríguez González. 2012. The lexical influence of English on European languages. In *The Anglicization of European Lexis*, edited by C. Furiassi, V. Pulcini and F. Rodríguez González. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1–24.
- Sandved, Arthur O. 2007. Engelske lån som leksikografisk problem. *Språknytt* (1): 7–11.
- Sandøy, Helge. 1997. *Lånte fjører eller bunad? Om norsk skrivemåte av importord*. Kulturdepartementet. <https://www.sprakradet.no/globalassets/sprakhjelp/skriverad/567norvb.pdf>
- Sinclair, John. 1996. The search for units of meaning. *Textus* IX: 75–106.
- Språkrådet. 2015. Retningslinjer for normering. URL.
- Statsspråk. 2019. Ikkje adresser det! Gjør noe med det! *Statsspråk* 2019 (4): 3. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Statssprak/statssprak-42019/ikke-adresser-det-gjor-noe-med-det/>
- Stene, Aasta. 1945. *English loan-words in modern Norwegian: A study of linguistic borrowing in the process*. London/Oxford: The Philological Society/Oxford University Press.
- Sunde, Anne Mette. 2018. A typology of English borrowings in Norwegian. *Nordic Journal of English Studies* 17(2), 71–115.
- Sunde, Anne Mette. 2019. *Skjult påvirkning. Tre studier av engelskpåvirkning i norsk*. Doktorgradsavhandling, NTNU.
- Terkourafi. 2011. Thank you, Sorry and Please in Cypriot Greek: What happens to politeness markers when they are borrowed across languages? *Journal of Pragmatics* 43. 218–235.
- Torp, Arne & Lars S. Vikør 2014. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 4. utg. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Weinreich, Uriel. 1953. *Languages in contact: Findings and problems*. New York: Linguistic Circle of New York.
- Zenner, Eline, Dirk Speelman and Dirk Geeraerts, 2014. A sociolinguistic analysis of borrowing in weak contact situations: English loanwords and phrases in expressive utterances in a Dutch reality TV show. *International Journal of Bilingualism*, 1–14.

Zenner, Eline, Kris Heylen & Freek Van De Welde. 2018. Most borrowable construction ever! A large-scale approach to contact-induced pragmatic change. *Journal of Pragmatics* 133: 134–149.

Summary

This article considers a set of presumed phraseological borrowings from English into Norwegian, specifically the phrases *elefant(en) i rommet* ‘elephant in the room’ and *kan/kunne ikke bry meg/deg/seg mindre* ‘couldn’t care less’. These cross-linguistically parallel phrasemes may – but need not – be the result of indirect borrowing. The article first presents a typological survey that draws on the work of Granger and Paquot (2008) and Fiedler’s (2017) recent work on phraseological Anglicisms in German. Next, it is shown how the diachronic-contrastive corpus method can be devised to investigate the question of whether cross-linguistically parallel phrasemes are the result of borrowing or parallel developments, and as a vehicle for rejecting preconceived ideas about a form’s alleged origin in English. The approach is based on a set of diachronic and synchronic corpora and text archives of English (COCA and COHA) and Norwegian (the Norwegian Newspaper Corpus and the National Library’s Text Archive) as well as large documentation dictionaries.

Gisle Andersen

Professor i engelsk språk

Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon

Norges Handelshøyskole (NHH)

NO-5045 Bergen, NORGE

gisle.andersen@nhh.no